

Pálvölgyi Eszter

AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS A MIGRÁCIÓ

Bevezetés

A 21. század egyik legnagyobb társadalmi, politikai és gazdasági kihívása a migráció, melynek egyik legfőbb célállomása az EU. Európa történelmében a nagy gazdasági boom hatására az 1960–70-es években figyelhettünk meg először más kontinensről érkező munkaerő tömeges bevándorlását, főleg Afrikából és Ázsiából.

A gazdaság nagymértékű fejlődésének következtében a munkaerőpiacon hiány lépett fel Európában, így a nyugat-európai nagyhatalmak, mint például Franciaország vagy Nagy-Britannia, rákényszerültek, hogy ezt a hiányt nemcsak Európán belüli (pl.: jugoszláv, görög, olasz, spanyol stb.) munkaerő

- info@meltanyossag.hu
- www.meltanyossag.hu
- 0630-311-1701
- 1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.

bevonásával, hanem egykori befolyási-gyarmati övezetükből érkező munkaerővel pótolják.

A vendégmunkásokat a befogadó országokban a gazdaság folyamatos növekedésének idején szívesen látták, azonban az 1973-ban kitört olajválság miatti elbocsátások és munkanélküliség kiélezték a társadalmi ellentéteket. Ezeket mélyítette, hogy a gazdasági bevándorlók ott-tartózkodásra rendezkedtek be, ami újabb kérdéseket vetett fel. Ezek a migrációval és integrációval kapcsolatos kérdések foglalkoztatják a mai EU-t is. Elemzésemben a migráció gazdasági és társadalmi hatásait veszem górcső alá, illetve azt, hogy az EU tagállamai szupranacionális szinten milyen választ adnak a migrációra.

Migráció a 21. században

Az Európa Parlament hivatalos honlapja szerint 2011 és 2017 között megközelítőleg 6 millió menedéjogi kérelmet nyújtottak be. (Ez nem tükrözi a menedékkérők számát, hiszen egy személy többször is benyújthat kérelmet.) A leadott kérelmek száma évente 2011-től 2015-ig folyamatosan nőtt (2015-ben már 1 321 600 menedéjogi kérelmet regisztráltak), de a következő években a menedéjogi kérelmek száma drasztikusan csökkent (705705-re).¹ Ezt a csökkenést az EU intézkedései tették lehetővé, melyekre később kitérek.

„2015 és 2016 folyamán az Európai Unió a menekültek és migránsok példátlan mértékű beáramlásának volt tanúja. Több mint egymillió ember érkezett az Európai Unióba. Többségük a Szíriában dúló háború és terror elől menekült, de más

¹ *Befogadó Európa?*

http://www.europarl.europa.eu/external/html/welcomingeurope/default_hu.htm

országokból is sokan jöttek.”² 2011. március 15-én tört ki a békés demonstrációból induló, majd halálos áldozatokat követelő polgárháború Szíriában. Az országban mindennapossá váltak a bebörtönzések, a kínzások és az ezt követő halálozások. Az állampolgárok jelentős része a háborúra és a mindennapos terrorra egyetlen megoldást talált: a migrációt.

Azonban az EU-ba történő migrációt nem csak a háborús konfliktusok motiválják. A másik mozgatórugó az anyagi biztonság. Az Európába irányuló gazdasági migráció a második világháború lezárása után, a gazdasági boom kitörésével ugrott meg, és nemcsak az Európán kívüli országok állampolgárai között volt népszerű, hanem legalább ennyire az Európán belüliek számára is. A hidegháború befejeztével és vasfüggöny leomlásával, mely kettészakította Európát, megkezdődött egy erőteljes vándorlás a centrum, illetve félperiféria (azaz a keleti országokból a nyugatiak) irányába, aminek fő oka a hatalmas gazdasági egyenlőtlenség volt. Ez az egyenlőtlenség a mai napig fennáll, így a kontinensen belüli migrációt még mindig egy nyugati irányba való mozgás jellemzi.³

A gazdasági migráció korábban inkább a fiatal (20-30 éves) férfiakra volt jellemző, de a bevándorlók korosztályában számottevő változás következett be az elmúlt 5-6 évben. Egyre fiatalabbak indulnak útnak, és sokan már a felsőfokú, sőt vannak, akik a középfokú tanulmányaikat is külföldön kívánják folytatni. Az ő esetükben azonban a nemzetközi közeg, a minőségi oktatás és a munkaerőpiaci versenyképesség a fő mozgatórugó. A fiatalok mellett megjelent még egy új kivándorló korosztály: ők az 50 év felettek, akiknek már nem kell

² *Az Unió és a migrációs válság:*

<http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/hu>

³ Az európai célországok három kategóriába sorolhatók: 1. A hagyományos befogadóországok, melyek korábban gyarmatokkal rendelkeztek: Franciaország, az Egyesült Királyság, Belgium, Hollandia; 2. A második világháború utáni tömeges gazdasági bevándorlás célországai: NSZK, Ausztria és a skandináv államok; 3. Az új bevándorló államok, melyek hagyományosan kibocsátó országok voltak: Írország, Spanyolország, Olaszország.

a családfenntartás miatt aggódniuk, hiszen a gyermekek már önálló, független életet élnek.

A korosztályon kívül a migráció nemi aránya is nagy változásokon ment keresztül. Az 1970-es évekig a nőket csak „passzív követőként” nevezték meg a migráció vizsgálatokor, a statisztikákban csak a munkahelyet kereső férjük/élettársuk oldalán jelentek meg migránsként. A 21. században megfigyelhető a migráció feminizációja: 2010-ben az Európában lévő emigránsok 52,3%-a nő, akik már aktív munkavállalóként vannak jelen a munkaerőpiacon.⁴ Napjainkban gyakori, hogy a nők egyedül hozzák meg a migrációs döntést és indulnak el a jobb megélhetésért, családjukat hátrahagyva. Az otthon maradt családtagjaikat azonban minden eszközzel támogatni próbálják, és a nők nagyobb százalékban utalják haza fizetésüket vagy annak egy részét, mint a férfiak. A migráció feminizációja nemcsak jelentősen átformálta a családban betöltött tradicionális szerepeket, hanem hatására szembesülünk egy új jelenséggel is: a transznacionális családdal, melynek az a sajátossága, hogy a családtagok nem egy országban élnek, következésképp face to face interakciók és közös tevékenységek (mint például a közös étkezés) nincsenek, viszont kapcsolattartásra a modern technológiáknak köszönhetően továbbra is van lehetőség.

A harmadik fő oka a migrációs döntésnek a családdegyesítés, amely megfigyelhető mind a menekültek, mind a gazdasági migránsok családjai esetén. Az EU-s jogszabályok definíciója szerint a családdegyesítés irányelvének célja, hogy „meghatározza azokat a feltételeket, amelyek mellett a tagállamok területén jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgárok családdegyesítési jogukat gyakorolhatják.” „A családdegyesítés kulcsfontosságú kérdés az

⁴ Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán (2014): *Migrációs tendenciák napjainkban*. IDResearch Kft./ Publikon Kiadó, Pécs, 94.

integrációs politikákban, alapvető elidegeníthetetlen emberi jog.”⁵

A migráció gazdasági és társadalmi aspektusai

A migráció pozitív és negatív hatást is gyakorol mind az anyaország, mind a befogadó ország gazdaságára. Először is a befogadó ország munkaerőpiacán túlkínálat alakul ki, aminek köszönhetően ezen ország széles körben válogathat a szakképzett vagy szakképzetlen álláskereső bevándorlók között, hogy a legalkalmasabbak kerüljenek a betöltendő pozíciókba. A szakképzett munkaerő esetében tipikusan agyelszívás történik: az egyén kvalitásai alapján magasabb beosztásba kerülhetne, és magas jövedelemre tehetne szert, de valamilyen okból kifolyólag ezt az anyaország nem tudja biztosítani (például nem áll rendelkezésre anyagi forrás egy kutatási területre), így a migráció mellett dönt. Az agyelszívás egyfelől komoly hátrányokat jelent az anyaországnak, hiszen a szakképzettség hiánya hátráltatja a gazdasági fejlődést, megnöveli a munkaerőhiányt, ráadásul a fogyasztásra is csökkentően hathat,⁶ és anyagi veszteséget is jelent az adott országnak, ha az „agy” állami támogatásokkal vett részt (felsőoktatási) képzésben. Ezen okokból kifolyólag az anyaországok különböző támogatásokkal, munkalehetőségekkel újra vonzóvá próbálják tenni az otthonmaradást vagy a visszatérést, kialakítva egy „agycirkulációt” az országok között. Az agyelszívás ugyanakkor előnyhöz is juttathatja az anyaországot, ha az „agy”

⁵ Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán (2014): *Migrációs tendenciák napjainkban*. IDRResearch Kft./ Publikon Kiadó, Pécs, 91.

⁶ Ez akkor következik be, ha a migráns családjával együtt hagyja el az anyaországot, elmarad a hazautalás (ezáltal az ország GDP-jének növelése) és a hazai fogyasztás is.

tapasztalatokat, színvonalas (tovább)képzést kap külföldön, amit vagy az „agycirkulációban” visz haza, vagy a másutt megkeresett összeg egy részét hazautalja, növelvén ezzel az anyaország GDP-jét.

A szakképzetlen munkaerő számára az teheti vonzóvá a migrációt, hogy ugyanazon munkáért az „őslakosokénál” alacsonyabb, de még így is magasabb bért kap, mint otthon. A befogadó ország számára pedig az, hogy a bevándorlók nemcsak alacsony(abb) bérért is elvégezik az adott munkát, hanem olyan feladatokat is elvállalnak, melyeket a befogadó ország munkásai nem vagy csak alig hajlandók. Ez a „3D” munkakör, azaz: dirty, dangerous, difficult (= piszkos, veszélyes, nehéz), melyben olyan feladatokat kell elvégezni, amelyekkel a munkások akár a saját egészségügyi állapotukat is kockáztathatják, alacsony jövedelemért. De lehet ez egyszerűen valamilyen nehéz fizikai (például építkezésen segédmunkás) vagy kisegítői, takarítói munka is.

A migráció nemcsak aktív álláskereső személyeket foglal magában, hanem (a családegyesítés okán) lehet közöttük kiskorú, nyugdíjas vagy akár fizikai, illetve szellemi fogyatékosággal rendelkező, azaz olyan személy is, aki nem fogja a befogadó ország gazdaságát fellendíteni, ráadásul szüksége lesz a befogadó ország szociális támogatására. A kiskorúak részben „kivételek”, mert ha az állam befektet a gyermekek oktatásába, azt ők a későbbiekben adóikkal és a fogyasztásukkal „visszafizetik”. A szociális ellátás mellett az egészségügyi ellátás is terhet róhat az államra, amennyiben a bevándorló nem rendelkezik semmilyen biztosítással.

Összességében elmondható, hogy a migráció intenzíven hat mind kibocsátó, mind a befogadó ország gazdaságára, de nemcsak gazdasági, hanem komoly társadalmi hatásokat-kihívásokat is generál. A migráció magában hordozza az eltérő kultúrák, nyelvek és vallások találkozását. A kulturális sokszínűség

egy modern társadalomban értéket⁷ jelent, ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a befogadó ország multikulturális politikát folytasson, és nyitott legyen a migrációra. A menekültek irányába mutatott tolerancia, a munkaerőpiaci igények kielégítéséért kötött bilaterális szerződések vagy a négy szabadság elvének előnybe részesítése, a bevándorlók jogainak védelme, de emellett a befogadóország társadalmába történő integráció támogatása mind szükségesek ahhoz, hogy a bevándorlók/menekültek/vendégmunkások sikeresen beilleszkedjenek az új környezetük társadalmába. Azonban az esetek zömében az integráció nem lesz sikeres, a bevándorlók a társadalomtól elszigetelődve egyre zártabb közösségekbe szerveződnek, ezáltal a társadalom és a bevándorló közötti feszültségek folyamatosan növekednek, felerősödik a xenofóbia, a rasszizmus és a nacionalista érzület.⁸ Ezt a feszültséget tovább mélyíti, hogy a bevándorlás mára szinte központi témává vált egyes országok választási kampányainak, emiatt egyre több állampolgár érzi úgy, hogy a bevándorlás közvetlenül kihat a mindennapjaira a munka, a szociális és egészségügyi ellátás vagy a közbiztonság terén.

⁷ A kulturális sokszínűség mellett a migráció képes lenne a jóléti társadalmak egyik betegségét is kezelni: az elöregedő társadalmak korfáját megfiatalítani.

⁸ Az elmúlt évek során Párizsban, Belgiumban és más európai nagyvárosokban elkövetett terrorcselekmények is okot adtak a gyanakvásra. Az emberek hajlamosak megfélemlkezni arról, hogy ezek a bűnözők nem a 2015-ös nagy migrációs hullámmal érkeztek Európába. Ezen terrorcselekmények elkövetői második, illetve harmadik generációs bevándorlók voltak, akik radikális módszerekkel próbáltak visszatérni saját kulturális gyökereikhez, ami növelte a társadalmi feszültségeket, a félelmet és az idegenellenességet. Erre a határok lezárása és a menekültek kitoloncolása nem megoldás, hiszen a problémát határokon belül, megfelelő integrációs politikával lehetne kezelni. Hozzátennem még, hogy az EU határain a 2015-ös migrációs hullámmal természetesen nemcsak menekültek vagy vendégmunkások érkeztek, hanem az ezt kihasználó bűnözők is, tehát ez esetben a hatékony (mélységi) határőrizet is elmaradt.

Az Európai Unió és a menekültválság

Az Európai Unió a 2008-as gazdasági válság óta (amelyet még sikeresen kezelni tudott) nem találkozott olyan jelentős kihívással, mint a mai migrációs válság. Ez felszínre hozta az EU bel- és külpolitikai hiányosságait, melyeket mihamarabb orvosolni kell. Ezek közül a legnagyobb talán az, hogy az Unió nem rendelkezik egységes bevándorláspolitikával, mely képes lenne kezelni a fennálló helyzetet. Megoldandó problémát jelent „az EU határainak védelme, az egységes határellenőrzés [...], a menekültek regisztrációja és a menekültkérelmek egységes elvek szerinti elfogadása, az arányos befogadás, az erőforrások megosztása és a menekültekkel kapcsolatban széles körű humanitárius segítségnyújtás. Ezeknél azonban súlyosabb probléma a tagországok szoros együttműködésének a gyengesége, a mindent átható kölcsönös bizalmatlanság, a közös megoldások helyetti széthúzás, a politikai ellenségesség és gyanakvás.”⁹ A 2015-ös válság óta azonban észlelhetők változások. Olyan folyamatok indultak meg, melyek egyre inkább megfelelő megoldást nyújtanának a menekültkérdésre. Az Európai Parlament hivatalos honlapján a menekültek világnapja (június 20-a) alkalmából összeszedték a dublini rendszer keretein belül megvalósítható lehetséges megoldásokat. A Parlament álláspontja szerint a jövőben:

- ne automatikusan az a tagállam legyen felelős a kérelmek feldolgozásáért, ahová a menedékkérők először megérkeznek Európába;
- azokat a menedékkérőket, akiknek van valamilyen kötődésük egy uniós tagállamhoz, például korábban ott tanultak vagy

⁹ Csepeli György – Örkény Antal (2017): *Nemzet és migráció*. ELTE TáTK, Budapest, 73.

dolgoztak, esetleg ott él a családjuk, az adott ország fogadja be;

- azokat, akiknek nincs ilyen kötődésük, igazságosan kell elosztani a tagállamok között, és ha egy tagállam visszautasítja a menekültek befogadását, eleshet bizonyos uniós forrásoktól;
- a biztonsági és védelmi intézkedéseken javítani kell, a menedékkérők ujjlenyomatait és személyazonosságát rögtön a megérkezésükkor ellenőrizni kell az EU adatbázisai alapján;
- erősíteni kell a kiskorú menedékkérők védelmét és fel kell gyorsítani a családdegysítő eljárást.¹⁰

Egységes határőrizet; a FRONTEX

Az EU migrációs politikájának kulcskérdése az egységes határőrizet, mely biztonságot nyújtana az egész Unió számára. A migráció nem egy országot, hanem az egész EU-t érinti, így szükség van egy tagállamok együttműködésén alapuló, egységes bevándorláspolitikára. A dublini rendeleteken alapuló „menekültbarát” intézkedések mellett kiemelkedő fontosságot kell tulajdonítanunk az egységes határőrizet gondolatának. Az EB 2020-ra tervez egy 10 000 fős kontingens felállítását, mely segítséget nyújtana a helyi határvédelemnek. A közös határőrizet gondolata már 2016-ban megfogalmazódott, azonban a tagállamok önkéntes hozzájárulása még nem hozott átütő eredményeket, olyan esetekben sem, ahol komoly

¹⁰ *Menekültek világnapja: „Nemsokára kifutunk az időből, hogy megoldást találjunk a dublini rendelethez”*. <http://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/priorities/emberi-jogok-bevandorlas-menedekjog/20180615STO05927/menekultek-vilagnapja-nemsokara-kifutunk-az-idobol-hogy-megoldast-talaljunk>

határőrizeti tevékenység kezdődött (pl. Magyarország), mivel ez nem egy egységes európai szervezet keretében történt. Ezen a helyzeten kívánnak 2020-ra komoly változásokat eszközölni. „Azt szeretném – jelentette ki Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság elnöke –, hogy 2020-ra 10 000 főből álló készenléti alakulat álljon fel, amely segítséget nyújt a több mint 100 000 tagállami határőrnek sok nehézséggel járó feladataik elvégzésében. Igazi, hatékony, a szó szoros értelmében vett európai uniós határőrséget kell létrehozunk. Ennek valóra váltásához foglalkoznunk kell a felszerelés kérdésével is [...] Több repülőgépre, több hajóra, több járműre van szükségünk [...]”.¹¹

Az egységes határőrizetnek szélesebb körű feladatot szánunk, mint a korábbiakban, de azt kiemelném, hogy ezen alakulatok csak segítenék az adott ország határán dolgozókat, nem pedig átvonnák az irányítást az adott határon illetékes tagállam hatósága fölé. Emellett komoly szerepet kapnak a kitoloncoltak hazajuttatásában, melynek végrehajtása során szorosan együttműködnének a harmadik világ országaival is. A határőrizet ellenőrzés alá vonhatná a bevándorló tömegeket és kiszűrhetné a nemkívánatos személyeket, így csökkenthetné a bűn- és terrorcselekmények számát az Unión belül. Azonban a bevándorlást nem csak a határokon kell kezelni.

Az integráció három modellje:
multikulturalizmus, asszimiláció vagy
vendégmunkások

¹¹ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu2018-factsheet-coast-guard_hu.pdf?fbclid=IwAR3iIQ8bpyTUbYaebXhHGMbcsm3SLC1hxy7Zx5nvkejf1zbQFMIbX_SdOKI

A bevándorlással-integrációval kapcsolatos társadalmi kérdések megoldására tagállami szinten három modell született, de eddig mindegyik sikertelennek bizonyult. Az egyik a Franciaországra jellemző asszimiláció. Ez ki akarja küszöbölni, hogy a társadalmon belül különálló etnikai csoportok szerveződjenek, ehelyett egy azonos – a befogadó ország intézményi rendszere által közvetített – értékeket valló, homogén társadalom létrehozása a cél, melynek minden egyes tagja (jogilag) egyenlő. Ennek megfelelően mindenki, aki Franciaországban született, és tizennyolcadik életévét betöltötte, megkapja az állampolgárságot, és bőrszín, származás, anyanyelv vagy vallás alapján senkit nem lehet (hátrányosan) megkülönböztetni. Az egyenlőség és testvériség ezen eszméjével szemben azonban a rasszizmus valósága áll.

Ausztriában és Németországban egy merőben eltérő modellt találtak ki, ez pedig a vendégmunkások modellje. Eszerint a bevándorló bármilyen letelepedési, illetve társadalmi integráció ígéretébe vetett remény nélkül, kizárólag munkavégzés céljából, ideiglenesen tartózkodik az országban, meghatározott ideig. Ennek ellenére sokan ott-tartózkodásra rendezkedtek be, ráadásul a családjukat is maguk után vitték, így számos bevándorló család gyermeke él úgy az országban, hogy nem kaptak állampolgárságot, tehát nem teljes jogú állampolgárok.

A harmadik modell a multikulturalizmus, melynek többek között Nagy-Britannia és Hollandia a képviselője. Ebben az esetben az állam támogatja, hogy a bevándorlók kisebb közösségekbe szerveződjenek, és különböző jogokkal ruházza fel őket (például saját iskolát alapíthatnak). A csoportokba szerveződés viszont felerősítette a társadalomból való kirekesztettséget, megindult a gettósodás, és párhuzamos társadalmak alakultak ki.

A három modellben az egyetlen közös elem az, hogy egyik sem tudja megfelelően kezelni az európai társadalmak és a bevándorlók közötti feszültséget. Elméletileg mindegyik működőképes, de a gyakorlatban sikertelennek bizonyultak. Ezt használták ki azok a politikusok, akik „megfeledeznek” a migráció olyan kedvező hatásairól, mint például a befogadó ország kultúrájának színesítése vagy versenyképességének növekedése (az agyelszívásnak köszönhetően), és a bevándorlást okolják az adott ország társadalmi és gazdasági problémáiért (például a munkanélküliséget a megnövekedett bevándorló álláskeresők számával indokolják), a társadalom felé pedig azt kommunikálják, hogy bevándorlás közvetlen és negatív hatással van az állampolgárok mindennapi életére. Ezzel táplálják az idegenelleniséget és a félelmet, ellehetetlenítvén a sikeres integrációt. Amíg e téren nem történik változás a politikában, addig a feszültségek sem fognak csökkenni a társadalom és a bevándorlók között.

Zárógondolat

A gazdasági változások egyik következménye a migráció, ami mind a centrum, mind a periféria országai számára komoly kihívást jelentenek: míg a célországok a társadalmi integrációt próbálják megoldani, addig a kibocsátók a munkaerőhiány és az agyelszívás problémájával küzdenek. Azonban a gazdasági egyenlőtlenségek az EU tagállamai között is megmutatkoznak. A mai napig fennmaradt egy nyugati–keleti törésvonal, egy centrum–(fél)periféria rendszer (amit a migrációs tendenciák is alátámasztanak), ebből kifolyólag a tagállamok eltérő

álláspontot foglalnak el a bevándorlás kérdésében. Ennek ellenére Európa célkontinenssé nőtte ki magát, így olyan nehézségekkel kell megküzdenie, amelyeket nemcsak tagállami, hanem nemzetközösségi szinten kell orvosolni. Ehhez olyan migrációs politikára lesz szükség, amelyet minden tagállam hajlandó együttműködve alkalmazni. E politikának azonban nem csak az olyan intézkedések szintjén kell helytállni, mint az egységes határőrizet. Újra kell gondolni az Európáról alkotott képet, hiszen a mai modern Európa multikulturális társadalmával már nem az a „fehér, keresztény Európa”, amely egy évszázaddal ezelőtt volt. De vajon milyen lesz a jövő Európája? Létrehozható-e egy, az univerzális értékeit megtartó Európai Unió, ahol a sokszínűség, a különböző kultúrák együttélése nem társadalmi és politikai feszültséget generál, hanem az új Európa alapját jelenti?

- info@meltanyosság.hu
- www.meltanyosság.hu
- 0630-311-1701
- 1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.